

Выкупѣл, Bohumil

[Лемешкин, Илья. Портрет Франциска Скорины ; Lemeškin, Ilja. *Lithuanica aliter*]

Linguistica Brunensia. 2022, vol. 70, iss. 1, pp. 107-109

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/LB2022-1-11>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/145240>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Илья Лемешкин:

Портрет Франциска Скорины.

Vilnius: Institut national de langue lituanienne – Prague: Cercle linguistique de Prague. 2020. (Travaux du Cercle linguistique de Prague, nouvelle série, 10.). 300 s.

ISBN 9–80–87269–58–9

Ilja Lemeškin:

Lithuanica aliter.

Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. 2019. (Billėmai bhe ersinnimai, 2.). 440 s.

ISBN 978-609-411-255-3

Nedávno jsme zde s radostí psali o obnovení vydávání Travaux Pražského lingvistického kroužku (srov. Vykypěl 2020) a mezitím už vyšel další jejich svazek, věnovaný Francisku Skorinovi. Enigmatická postava Skorinova přímo vybízí k důvtipným rozběrům a od Ilji Lemeškina se jí jich dostává vskutku vrchovatě. Od sémiologické analýzy Skorinova portrétu v jeho Ruské bibli, vytištěné v Praze v letech 1517–1519, se autor dostává k širokým kulturně-historickým souvislostem Skorinova pražského díla počátkem 16. století: podává přehled o celkem komplexních pramenech ke Skorinovu portrétu, píše o žánru portrétu ve Skorinově bibli i o dobovém žánru portrétu vůbec a o důvodech umístění Skorinova portrétu v jeho bibli, popisuje vznik a tvaroslovné vlastnosti tohoto portrétu, odhaluje jemný smysl přítomnosti a absence mouchy na jeho variantách, řeší otázku, kdo byl Skorinovým portrétistou, i neméně nejasnou otázku, kde přesně byla jeho Bible vytištěna. Při zkoumání tohoto druhu přirozeně nikdy není jistota, co v tom, co popisujeme, skutečně je a co tam vinterpretováváme, ale o to je věc intelektuálně zábavnější.

Lemeškinovo pojednání doprovázejí hutná a podnětná francouzská předmluva editora svazku a předsedy PLK i duše celého edičního podniku TCLP Tomáše Hoskovce, v níž se zasazuje obecně Skorinovo dílo do dobového kontextu a konkrétně Lemeškinovo pojednání do kontextu pražsko-strukturalistického a evropsko-politického, stručná litevská, běloruská a česká předmluva Sigitase Narbutase o aktuálnosti Skoriny a jeho díla v roce 2020 a konečně německá skica Tomáše Glance a Serainy Renz, v níž se spíš poeticky než zřetelně píše o jednom spíš kuriózu než důležitosti, totiž o povaze motivu mouchy v umění.

Skorinovské téma má význam i pro bohemistiku. Tak se může například klást otázka po vlivu jeho Bible na české kulturní prostředí, případně na češtinu. Zdá se, že jeho Bible je do jisté míry zapojena do vývoje českého knihtisku (srov. VOIT 2017 passim), ale právě jen knihtisku; o dobové reflexi jazykového aspektu Skorinova cyrilského (církevněslovanско-рутénského) podniku v českém prostředí naopak nevíme: podle všeho byl příliš krátký na to, aby tam došel většího ohlasu, a byl nakonec zapomenut (ještě DOBROVSKÝ 1796: 108 pasáž, kde s nemalým překvapením popisuje Skorinovu bibli, uzavírá slovy: „Sonderbar ist es, dass hier zu Prag und überall in Böhmen noch kein einziges Stück davon [tj. Skorinovy bible] entdeckt worden ist“). Skorina se později do Prahy vrátil: v letech 1535–1539 byl královským zahradníkem a patrně byl ve styku s Janem z Puchova, administrátorem pražského

arcibiskupství, a možná i s Václavem Hájkem a jinými dobovými intelektuály (o tom píše Lemeškin vydatně na jiných místech), ale o jeho *Bibli* u nich, nakolik víme, nic není. Jedinou možnou skorinovskou stopu představuje slovo *gospodin* ‚pán‘ v Hájkově *Kronice české*: čteme je na dvou místech, kde se Hájek snaží evokovat starý jazyk (srov. HÁJEK 1541, 27v, 43r). Samotné *g* může být pokus o archaizaci per analogiam *Praga: Praha*, ale světský význam slova nemohl mít Hájek ze staročeských textů, protože tam se *Hospodin* vztahuje výlučně na Boha. Naopak staroslověnské *gospodinъ* a *gospodъ* sice platí jak o světském pánu, tak o Bohu, ale preferovaná distribuce je světský význam pro *gospodinъ*, religiózní pro *gospodъ* a ta se pak v mladších církevněslovanských textech stane více méně závaznou (srov. KULIK 2019). Můžeme tak vyslovit domněnku, že Hájek vzal své quasistaročeské slovo *gospodin* ‚pán‘ z církevní slovanštiny a že tuto církevněslovanskou znalost mu zprostředkoval Skorina.

Druhá kniha Ilji Lemeškina, na kterou zde chceme upozornit, má téma, které je pro čtenáře našeho časopisu – převahou nebaltsky – patrně vzdálenější, a proto zde její obsah jen stručně naznačíme (zájemce nečtoucí litevsky může rovněž užít obsáhlého anglického resumé na s. 391–406): pojednává o baltských jazykových pramenech 14.–16. století v jejich kulturně-historických souvislostech. Co má tato kniha společného se svazkem o Skorinovi, jsou inovativní pohledy: Lemeškin nepokračuje v „narrativu disciplíny“ – zde prutenistiky, postavené dosud na uchopení staropruských textů lingvisticky jako bezprostředního svědectví o jazykovém systému –, ale předvádí „příčný řez“ a pohled jinak, když staropruské texty uchopuje filologicky jako svědectví o jazykově-kulturním dění té doby. To je, jak jsme přesvědčeni, silná inspirace například i pro historickou bohemistiku. Konkrétně pak co je zajímavého pro bohemistický nebo český kontext, je význačná role Prahy a její univerzity pro kulturu baltských zemí v pozdním středověku.

LITERATURA

- DOBROVSKÝ, Josef. 1796. *Litterarische Nachrichten von einer auf Veranlassung der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften im Jahre 1792 unternommenen Reise nach Schweden und Rußland*. Praha: J. G. Calve.
- HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. 1541. *Kronika česká*. Praha: Jan Severýn – Ondřej Kubeš.
- KULIK, Aleksandr Ė. 2019. Dichotomija *gospodъ* / *gospodinъ* i kirillomefodievskaia lingvo-teologičeskaja innovacija. *Slověne* 8 (1), 25–54.
- VOIT, Petr. 2017. *Český knihtisk mezi pozdní gotikou a renesancí*. II. Praha: Academia.
- ВУКРПЭЛ, Боумил. 2020. Karl Bühler a TCLP znovuobjevení. *Linguistica Brunensia* 68 (2), 105–107.

Bohumil Vykypěl

Czech Language Institute of the CAS, v. v. i.

Veveří 97, 602 00 Brno

Czech Republic

vykypel@ujc.cas.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.